

140. obljetnica

Narodne knjižnice i čitaonice Delnice

(1874.- 2014.)

140. obljetnica
Narodne knjižnice i čitaonice Delnice
(1874.- 2014.)

Nakladnik:

Narodna knjižnica i čitaonica Delnice
Ante Starčevića 10, 51300 Delnice
Tel/fax: +385 51 812 430
e-mail: knjiznicadelnice@gmail.com
www.knjiznica-delnice.com

Urednica:

Indira Rački- Joskić, prof. i dipl. bibl.

Lektura i korektura:

Indira Rački- Joskić, prof. i dipl. bibl.

Fotografije:

Višnja Bolf
Arhiva Narodne knjižnice i čitaonice Delnice

Grafička priprema i tisak:

“Magdalena” Delnice
Frankopanska 5, 51300 Delnice
Tel: +385 91 313 2044
e-mail: obrt.magdalena@ri.t-com.hr
www.magdalena-design.com

Naklada: 400 primjeraka

Delnice, 2016.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Sveučilišne knjižnice Rijeka pod brojem 131001048

ISBN: 978-953-59130-0-9

140. obljetnica
Narodne knjižnice i čitaonice Delnice
(1874.- 2014.)

Narodna knjižnica i čitaonica Delnice
Delnice, 2016.

SADRŽAJ:

Riječ urednice.....	9
Središnja svečanost obilježavanja 140. obljetnice.....	12
<i>Povijest knjižnica Gorskoga kotara (dr. sc. Karmen Delač- Petković)</i>	13
<i>Narodna knjižnica i čitaonica Delnice od osnivanja do 1953. g. (Željko Laloš).....</i>	15
<i>Narodna knjižnica i čitaonica Delnice od 1953. g. do danas (Indira Rački- Joskić, prof. i dipl. bibl.)</i>	16
Lutkarska predstava <i>Snježna kraljica</i>.....	20
Književni susret <i>Djeca djeci</i>	20
Okrugli stol na temu <i>Goranski idiomi</i>	23
<i>Gorskokotarski štokavski ikavski govori u svjetlu novijih istraživanja (dr. sc. Mirjana Crnić Novosel)</i>	24
<i>Ukratko o frazeologiji govora Tršća (dr. sc. Marija Malnar Jurišić) .</i>	25
<i>Novi podaci o istočnogoranskim kajkavskim govorima (dr. sc. Marina Marinković).....</i>	26
<i>Ravnogorski gornjovaroški (kranjski) govor (Majda Burić, prof.)</i>	27
<i>Čuvanje lokvarskog govora (Mirjana Pleše).....</i>	29
Izvori.....	30

Riječ urednice

U Delnicama već 140. godina djeluje Narodna knjižnica i čitaonica.

Narodne knjižnice i čitaonice oduvijek su imale izniman značaj u razvoju kulture i prosvjete, kao i u nacionalnom osvješćivanju.

Osnivanje čitaonica i knjižnica bio je ne samo kulturno- prosvjetni, nego i domoljubno- rodoljubni čin.

Narodna knjižnica je, osobito u manjim sredinama, kao što je naša, temeljna kulturna infrastruktura i središte društvenih zbivanja u zajednici.

14. listopada 1874. godine tadašnja Zemaljska vlada odobrila je ***Pravila za Narodnu Čitaonicu u Delnicah***, čime je svoj život u najvećem goranskom naselju započela današnja Narodna knjižnica i čitaonica Delnice.

140. obljetnica rada i postojanja Narodne knjižnice i čitaonice Delnice od prevelikog je značaja da je ne bismo dostojno obilježili; 1874. godina nas obvezuje čuvati, štovati i dostojno biti dijelom kulturno- prosvjetnog razvoja ovoga kraja.

Pokrovitelj obilježavanja 140. obljetnice Narodne knjižnice i čitaonice Delnice bio je njen Osnivač- Grad Delnice.

Završavajući ovaj projekt obilježavanja 140. obljetnice Narodne knjižnice i čitaonice Delnice, bila mi je iznimna čast upisati se na listu djelatnika ove Ustanove.

Indira Rački- Joskić, ravnateljica
Narodne knjižnice i čitaonice Delnice

GRAD DELNICE

NARODNA KNJIŽNICA
I ČITAONICA DELNICE

*Obilježavanje
140. obljetnice
Narodne knjižnice i čitaonice Delnice*

Program obilježavanja

*Pozivaju Vas
na obilježavanje*

*140. obljetnice
Narodne knjižnice
i čitaonice Delnice*

*u petak,
24. listopada 2014., u 14 sati
u Radničkom domu u Delnicama*

Gradonačelnik
Ivica Knežević

Ravnateljica
Indira Rački Joskić

- **24. listopada 2014.** (petak)
središnja svečanost - Radnički dom, 14 sati
 - dr.sc. Karmen Delač - Petković: *Povijest knjižnica Gorskoga kotara*
 - Željko Laloš: *Delničke povjesnice u zapisima- Narodna knjižnica i čitaonica Delnice*
 - Indira Rački Joskić: *Narodna knjižnica i čitaonica od 1953. do danas*
 - učenici Osnovne glazbene škole Ive Tijardovića Delnice
- **29. listopada 2014.** (srijeda)
Radnički dom, 11 sati
 - kazalište u gostima: lutkarska predstava Gradskog kazališta Rijeka- *Snježna kraljica*
- **7. studenoga 2014.** (petak)
Radnički dom, 18 sati
 - *Djeca djeci* (književni susret s najmlađim autorima slikovnica- natječaj *Moja prva knjiga*)
 - moderatorice: Verena Tibljaš (GKR- Dječji odjel Stribor) i djelatnice Narodne knjižnice i čitaonice Delnice
 - glazbeni dio: Marin Tuhtan
- **14. studenoga 2014.** (petak)
Velika vijećnica Grada Delnica, 17 sati
 - *Goranski idiomi* - okrugli stol na temu goranskih govora (u organizaciji MH- Ogranka Delnice i Narodne knjižnice i čitaonice Delnice)
 - sudjeluju eminentni dijalektolozi, profesori hrvatskog jezika i književnosti osnovnih i srednjih škola Gorskoga kotara, voditelji literarnih, novinarskih i scenskih društava osnovnih i srednjih škola Gorskoga kotara, i dr.

Središnja svečanost obilježavanja 140. obljetnice

24. listopada 2014. godine, središnjom svečanosti, započelo je obilježavanje velikih, lijepih i svake pažnje vrijednih 140 godina rada i postojanja Narodne knjižnice i čitaonice Delnice.

Središnja svečanost bila je tek prva u nizu manifestacija kojima je bila obilježena 140. obljetnica postojanja Narodne knjižnice i čitaonice.

Velika obljetnica privukla je brojne ljubitelje knjige i štovatelje rada naše Ustanove, mnoge djelatnike u prosvjeti i kulturi, a dodir s prošlošću ostvaren je ne samo kroz program svečanosti, već i pažnje vrijednom izložbom starih knjiga (rariteta), časopisa i fotografija vezanih uz 14 desetljeća dugu povijest naše knjižnice.

Goste i uzvanike u ime slavljenika pozdravila je ravnateljica Narodne knjižnice i čitaonice Delnice, Indira Rački Joskić, podsjetivši na izniman značaj koji uvijek i u svim sredinama imaju knjižnice kao nositelji razvoja kulture, a potom je nazočne pozdravio i delnički Gradonačelnik Ivica Knežević, naglasivši da će „...140-godišnja povijest postojanja knjižnice u Delnicama- ova duga tradicija rada- biti ne samo nastavljena, već i obogaćena, budući da je Grad zajedno s Narodnom knjižnicom krenuo u projekt preseljenja iz sadašnjih prostora, koje su prerasli, u novi prostor u Domu OSRH-a.“

Gradonačelnik Grada Delnica Ivica Knežević

Ravnateljica Indira Rački- Joskić

Zamjenik Župana Primorsko-goranske županije Petar Mamula

Čestitke na iznimnoj obljetnici nazočnima je uputio i zamjenik Župana Petar Mamula, istaknuvši da ovako dugu tradiciju postojanja knjižnice nemaju ni znatno bogatije i danas razvijenije sredine.

Priču o gotovo stoljeće i pol druženja s knjigom svojim su nastupima uljepšali učenici Osnovne glazbene škole Ive Tijardovića.

Središnji dio osvrta na 14 desetljeća dugu tradiciju Narodne knjižnice i čitaonice Delnice bila je priča o povijesti druženja Gorana i Delničana s knjigom, a počela ju je dr. sc. Karmen Delač- Petković predavanjem *Povijest knjižnica Gorskoga kotara*, što je bila tema njezinog doktorskog rada. Nakon osnovnih informacija o istraživanju koje je provela, razlozima koji su je naveli na istraživanje te strukturi rada, uz PPT prezentaciju, upoznala je slušatelje s rezultatima do kojih je došla višegodišnjim istraživanjem.

POVIJEST KNJIŽNICA GORSKOGA KOTARA

dr. sc. Karmen Delač- Petković

Strojarsko brodograđevna škola za industrijska i obrtnička zanimanja, Rijeka
karmen.delac-petkovic@skole.hr

SAŽETAK

Zemljopisne i povijesne značajke Gorskog kotara te ekonomski problemi koji taj kraj danas tište uvelike djeluju i na knjižničarstvo. Pravna je regulativa bila prva pretpostavka za otvaranje knjižnica u Gorskom kotaru. Prvi su učitelji počeli poučavati goransku djecu već u 18. stoljeću, a 1785. otvorena je Trivijalna škola u Fužinama, kao najstarija u Gorskom kotaru. Pri njoj je 1876. otvorena najstarija školska knjižnica. Postoje pisani dokazi o radu 33 školske goranske knjižnice, iako ih je vjerojatno bilo više

jer je svaka škola, od kojih su mnoge prestale s radom, imala svoju knjižnicu.

Kvalitetno školstvo rezultiralo je viskom stopom pismenosti, što je bio temelj za otvaranje čitaonica u 19. stoljeću, među kojima je najstarija Pučka čitaonica u Fužinama iz 1860. godine. Sačuvani su pisani dokazi o radu 79 čitaonica u Gorskom kotaru. One su s vremenom, prerasle u narodne knjižnice koje su vrlo povoljno djelovale na pismenost, prosvjetu, čitalačku i opću kulturu.

Na području G. kotara postojale su i knjižnice pri poduzećima i ustanovama, zajedružne knjižnice, knjižnice pri domovima kulture, narodnim sveučilištima, vatrogasnim i drugim društvima (sportska društva, prihvatilište za političke imigrante, KUD-ovi), zatim neprofesionalne knjižnice i udruge građana. Broj privatnih i crkvenih knjižnica je malen jer su mnoge uništene u ratovima. Sačuvana je samo jedna važnija crkvena knjižnica u Gorskom kotaru i to u Manastiru Gomirje. Bibliobusna služba organizirana je u Gorskom kotaru već 70-ih god. 20. st., a danas o potrebama dislociranih korisnika skrbi Županijska bibliobusna služba Gradske knjižnice Rijeka. U Gorskom kotaru postoje četiri knjižnice izvan sustava, a među njima se ističe Hrvatska čitaonica sela Kutu. Zbog nedostatnog financiranja, ove knjižnice imaju poteškoća u radu.

Kvalitetnim radom izdvajaju se: Narodna knjižnica i čitaonica Delnice, kao središnja knjižnica Gorskog kotara, Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić", Vrbovsko, knjižnica OŠ Skrad, knjižnica OŠ dr. Branimira Markovića, Ravna Gora, knjižnica OŠ "Petar Zrinski" PŠ Prezid, knjižnica Srednje škole Delnice, knjižnica Željezničke tehničke škole Moravice, knjižnica obitelji Čop-Smole, Plešće, knjižnica obitelji Lončarić, Skrad, Hrvatska čitaonica sela Kutu, Gornji Kutu, knjižnica manastira Gomirje i Županijska bibliobusna služba Gradske knjižnice Rijeka.

Broj knjižnica poslije Drugog svjetskog rata opada proporcionalno opadanju broja stanovnika, ali se udaljenost od većih naselja ne odražava loše na broj i kvalitetu knjižnica. Goranske čitaonice i knjižnice oduvijek izrazito pozitivno utječu na kvalitetu života lokalnog stanovništva. S obzirom na geografske i natalitetne čimbenike, koji Goranima ne idu u prilog, postojanje različitih tipova knjižnica iznimno je važno.

Knjižničari su imali bitnu ulogu u očuvanju i širenju knjižnica. Danas goranske knjižnice imaju mlade, školovane i ambiciozne kadrove, u svemu dorasle izazovima suvremenog knjižničarstva.

Možemo zaključiti da o povijesti goranskih knjižnica postoji obilje fotografija i pisanih podataka, samo ih je trebalo pronaći, prikupiti i objediniti, a potom i vrednovati. Stoga vjerujemo da će objavljivanje monografije koja će sadržavati relevantne podatke o 120 različitih goranskih knjižnica, čiji je rad dokumentiran, biti značajan doprinos kako goranskoj, tako i hrvatskoj povijesti knjižnica.

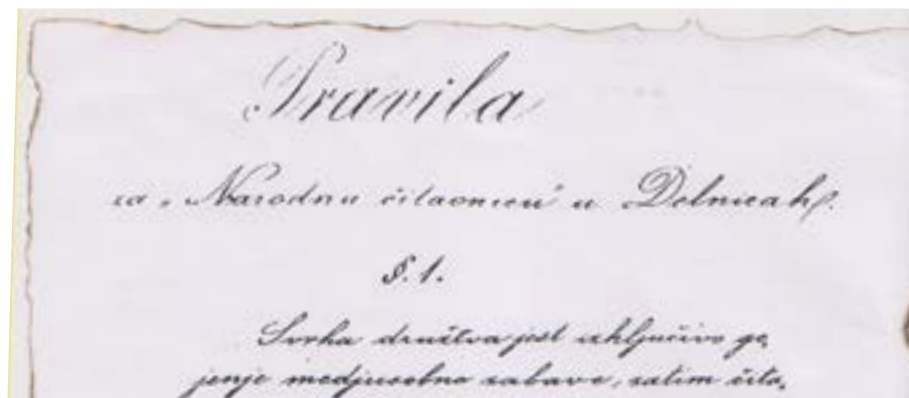

dr. sc. Karmen Delač-Petković
i Željko Laloš

Narodna knjižnica i čitaonica Delnice od osnivanja do 1953. g.

O zanimljivim detaljima iz povijesti rada delničke knjižnice govorio je proučavatelj delničke prošlosti Željko Laloš, potkrijepivši svoje izlaganje nizom zanimljivih fotografija.

- Narodna knjižnica i čitaonica u Delnicama osnovana je 1874. kao prvo kulturno-prosvjetno društvo u Općini Delnice, na inicijativu župnika Josipa Škrobonje;
- **14. listopada 1874.g.** Zemaljska vlada u Zagrebu odobrila je *Pravila za rad Narodne čitaonice*- početak rada;
- 17. ožujka 1876.g. promijenila naziv u Pučku čitaonicu; ona nije više samo mjesto čitanja knjiga i časopisa, igranja šaha, širenja duhovne komunikacije prostora goranskog kraja- njen se djelokrug znatno proširuje: ona je mjesto druženja, dogovora osnivanja humanitarnih i prosvjetnih društava, mjesto razmjene stečenih iskustava u svim oblastima života, mjesto promicanja slobodarskih misli i hrvatske nacionalne i kulturne samobitnosti (fond od 423 knjige);
- do kraja 1933.g., s fondom od oko 800 knjiga, nalazila se u ugostiteljskoj kući Zdenke Čop (Supilova 20);
- početkom 1934.g. čitaonica seli u kuću kovačkog obrtnika Vjekoslava Pleše-Kovočovega (Supilova 72), sve do Božića iste godine, nakon čega seli u kuću Matije Pleše- Jakovejtovega (Supilova 143), gdje ostaje do 1937.g.;
- 4. srpnja 1935.g.- pokrenuta inicijativa za otvaranjem još jedne čitaonice- Radničke čitaonice, što tadašnja Vlada nije odobrila;
- 19. siječnja 1937.g. čitaonica je zatvorena od mjesnih vlasti zbog političkih razloga- njena je imovina dana u pohranu Osnovne škole;
- 16. siječnja 1939.g. obnovljen je rad Narodne čitaonice u kući industrijalca Leopolda Cividinija (Ante Starčevića 6), koji je, uz besplatan prostor, i financijski pomagao njen rad;
- u ratnom razdoblju (1940.- 1944.g.) nema aktivnosti;
- 1945.g. se osnivaju sindikalne biblioteke koje se 1949.g. objedinjuju u Kotarsku knjižnicu smještenu u prostorijama Radničkog doma.

Narodna knjižnica i čitaonica Delnice od 1953. g. do danas

Djelovanje i rad knjižnice u razdoblju od 1953. g. do danas predstavila je, na kraju toga dijela programa, ravnateljica Indira Rački- Joskić.

- * 1953.g. otvorena je nova, moderno opremljena Čitaonica i knjižnica, čiji je osnivač bio bivši Kotar Delnice, na Lujzinskoj cesti, u kući Ljubice Rukavine, tadašnje knjižničarke;

Čitaonica i knjižnica (Lujzinska cesta), 1953. g.

- * 1966.- 1986.g. Čitaonica i knjižnica djeluje u sastavu Narodnog sveučilišta, u Radničkom domu, u čiji je sastav ušla s početnim knjižnim fondom od 2 500 sv.;
- * 1975. g. Knjižnica je preseljena u Ulicu Mirka Drenovačkog 10 (danas Ante Starčevića 10), na 66 m². U tom razdoblju Knjižnica i čitaonica doživljava svoj puni procvat: ubrzano se popunjava knjižni fond, jača stručni kadar, knjižni je fond prestručen i smješten po načelu slobodnog pristupa građi...
- * 1979.g. je, nakon umirovljenja knjižničarke Ljubice Rukavine, uz dotadašnju knjižničarku Dragicu Majnarić, zaposlena (na poslovima knjižničarke i vozačice bibliobusa) Darinka Živanović, nastavnica hrvatskog jezika i knjižničarka;
- * Bibliobusna služba (1979.- 1994.);

Darinka Živanović uz bibliobus

Knjižničarke D. Živanović i D. Majnarić

- * od 1987.g. Knjižnica i čitaonica djeluje u okrilju SIZ- a kulture, sve do 1993.g. kad je, s novim ustrojstvom vlasti, pripala Općini Delnice;
- * od 20. listopada 1998.g. Knjižnica je otvorena u proširenom i preuređenom prostoru od 130 m², čime se dobiva mogućnost kvalitetnijih pomaka u radu: formira se informativno- posudbeni dio, čitaonica s mjestom za studentski rad, odjel za odrasle, odjel za djecu, referentna zbirka, zavičajna zbirka...
- * knjižničarka Dragica Majnarić odlazi u mirovinu 1992.g., a Darinka Živanović radi sama na poslovima knjižničarke (1993.- 1999.g.);
- * dužnost privremene ravnateljice od 1. svibnja 1999.g. preuzima Nada Glad, nastavnica hrvatskog jezika i knjižničarka, obnašajući je do 30.rujna 1999.g., kad je tu dužnost preuzela Darinka Živanović, nastavnica hrvatskog jezika i knjižničarka, sve do 31. prosinca 2013.g.;
- * od 1. siječnja 2014.g. dužnost ravnateljice vrši Indira Rački Joskić, prof. i dipl. bibl.;
- * 21. travnja 1999.g.- Knjižnica postaje samostalna (Javna ustanova); Osnivač- Grad Delnice;
- * od 2001.g. korisnicima omogućeno i pretraživanje interneta;
- * od 1. prosinca 2005.g.- kontinuirane aktivnosti s djecom (izvodi se program *Kreativna radionica*, a od 2008.g. i *Pričaonica priča*);
- * od 2010.g. Narodna knjižnica i čitaonica Delnice znatno širi opseg usluga i sadržaja, intenzivno razvija bogatu programsku aktivnost za korisnike, a naročito za djecu, čime se razvijaju i njeguju čitalačke navike od najranije dobi.

Programske aktivnosti:

- *Kreativna radionica* i *Pričaonica priča*, za djecu predškolskog i školskog uzrasta;
- Klub ljubitelja knjige;
- Radijska emisija *Čitateljski kutak*;
- *Dodir riječi*- projekt književnih promocija;
- Noć knjige;
- Knjižnične usluge za korisnike s posebnim potrebama;
- Gost- književnik, za učenike osnovne i srednje škole;
- Posjeti sajmovima knjiga;
- *Knjigoljubac*- Kviz za poticanje čitanja;
- Sudjelovanje na likovnim i literarnim natjecanjima (Sferin Natjecaj, Moja prva knjiga, Dani kajkavske riječi);
- Satovi razrednih odjela;
- Nacionalno natjecanje u čitanju naglas;
- Kazalište u gostima- lutkarske predstave za svu djecu s područja Grada Delnica;
- *Što je kaj?*- jezična (dijalektalna) radionica;
- Izložbe: knjiga, radova naših korisnika...

Središnja svečanost obilježavanja 140. obljetnice rada i postojanja Narodne knjižnice i čitaonice Delnice bila je prigoda za prisjećanje svih koji su doprinijeli njenom radu.

Zahvalnice je ravnateljica knjižnice namijenila svim dosadašnjim djelatnicima ove Ustanove:

RAVNATELJICAMA:

Nadi Glad (vršila dužnost ravnateljice od 1.5. do 30.9.1999.)
Darinki Živanović (vršila dužnost ravnateljice od 1999. do 2013.)

KNJIŽNIČARKAMA:

Dragici Majnarić, učiteljici razredne nastave i knjižničarki (1964.- 1992.)
Darinki Živanović, nastavnici hrvatskog jezika i knjižničarki (1979.-2014.)
Heleni Starčević, učiteljici razredne nastave i dipl. bibl. (2005.- 2007.)
Olgici Glad, prof. i dipl. bibl. (od 2006.)
Ivani Pleše, prof. (od 2007.)
Ani Majnarić, bacc. praesc. educ. (2011.- 2012.; 2014.)
Sandri Petranović- Dundović, prof. (2012.- 2013.)

VOŽAČIMA BIBLIOBUSA/ KNJIŽNIČARIMA:

Damiru Matkoviću (1979.- 1981.)
Darinki Živanović (1981.- 1987.)
Draženu Plešeu (1987.- 1989.)
Borisu Levaru (1989.)
Slavenu Nikoli (1989.- 1991.)
Željku Branjušiću (1991.- 1994.)

Zahvalili smo mnogima na suradnji i potpori.

Zahvalnice su dobili:

GRAD DELNICE- za financiranje osnovne djelatnosti i potporu pri realizaciji svih programskih aktivnosti knjižnice,

MINISTARSTVO KULTURE RH- za financijsku potporu pri izgradnji knjižnog fonda,

Gradska knjižnica Rijeka- Ljiljana Črnjar, knjižničarska savjetnica, voditeljica Županijske matične službe- za dugogodišnji savjetodavni rad i potporu pri unapređivanju uvjeta rada i realizaciji programskih aktivnosti,

OŠ Ivana Gorana Kovačića Delnice- za zajedničku realizaciju programskih aktivnosti,

Dječji vrtić Hlojkica- za potporu programskim aktivnostima za predškolsku djecu,

Matica hrvatska- Ogranak Delnice- za zajednički doprinos pri realizaciji kulturnih događanja u Gradu Delnice,

Matica hrvatska - Ogranak Čabar- za dugogodišnju suradnju i pomoć pri popunjavanju zavičajne zbirke,

Novi list- za medijsku popraćenost programskih aktivnosti knjižnice,

Radio Gorski kotar- za medijsku popraćenost programskih aktivnosti knjižnice,

Željko Laloš- za prikupljanje dokumentacije o povijesti knjižnice i sudjelovanje u obilježavanju njene 140. obljetnice i

dr. sc. Karmen Delač- Petković- za sudjelovanje u obilježavanju 140. obljetnice Narodne knjižnice i čitaonice Delnice.

Po završetku programa gosti su, uz vodstvo Željka Laloša, obišli neke od lokacija na kojima je u proteklih 140 godina djelovala delnička knjižnica, a završno druženje upriličeno je u sadašnjim prostorima Narodne knjižnice i čitaonice.

Izložba najstarijih knjiga

Izložba časopisa (Privatna zbirka M. Majnarića)

Lutkarska predstava *Snježna kraljica*

29. listopada 2014. godine, u prepunom Radničkom domu, izvedena je predstava *Snježna kraljica* u izvedbi Gradskog kazališta lutaka iz Rijeke, koja je oduševila brojne mališane goranskih dječjih vrtića i osnovnih škola.

Književni susret *Djeca djeci*

Pod nazivom *Djeca djeci* u Radničkom domu je 7. studenoga 2014. godine održan ne-svakidašnji književni susret tijekom kojega su se predstavili mladi Delničani i Delničanke koji su u posljednjih desetak godina imali čast da im, u okviru natječaja *Moja prva knjiga* (Centra za neohumanističke studije Karlovac), bude tiskana slikovnica. U tom su natječaju, zahvaljujući kvalitetnom radu i aktivnostima Narodne knjižnice i čitaonice Delnice i OŠ Ivana Gorana Kovačića, mali Delničani bili vrlo uspješni, stoga je objavljeno čak dvanaest slikovnica sedmero autora- tadašnjih učenika delničke osnovne škole, danas već srednjoškolaca i studenata.

Mentorice učenicima bile su Olgica Glad- Klepac, prof. i dipl. bibl. (Narodna knjižnica i čitaonica Delnice) i Marica Zaborac, nastavnica razredne nastave (OŠ I. G. Kovačića Delnice).

Predstavljajući svojih nekadašnjih radova, slikovnica, nazočilo je četvero mladih autora: Sarah Butigan, Mihael Petranović, Karolina Ćuro i Klara Kastner, a studentskim su obvezama spriječene bile Benita Karalić te sestre Apolonija i Agata Lučić.

Mihael Petranović, Sarah Butigan, Karolina Ćuro i Klara Kastner s moderatoricom Verenom Tibljaš

Uz same autore, slikovnice je predstavila moderatorica ovog zanimljivog književnog susreta Verena Tibljaš, prof. i dipl. bibl., iz Dječjeg odjela *Stribor* Gradske knjižnice Rijeka, kao i ravnateljica Narodne knjižnice i čitaonice Delnice Indira Rački- Joskić.

Druženje koje je realizirano u okviru obilježavanja 140. obljetnice Narodne knjižnice i čitaonice Delnice upotpunjeno je i prigodnom izložbom slikovnica koje su nastajale godinama u školi i našoj knjižnici, u okviru iste aktivnosti (s ciljem konkuriranja na spomenutom natječaju), no- nisu tiskane.

Ovaj su književni susret obogatili svojim nastupima polaznici glazbenih radionica osnovnih škola iz Ravne Gore i Fužina (mentorica Nedjeljka Poljančić, nastavnica glazbenog odgoja), glazbene radionice delničke osnovne škole (mentorica Sanja Petrušanec- Pečar, prof.), kao i učenici Osnovne glazbene škole Ive Tijardovića.

Delnički osnovci izveli su scensku igru (prema slikovnici koja je nastala prije nekoliko godina u okviru projekta *Moj zavičaj*) pod nazivom *Delnički zoološki vrt : Repić Lopatarčić* (mentorice Eva Luketić i Ksenija Marincel, diplomirane učiteljice), a dio bogatog svijeta sazviježda opernih arija interpretirao je sastav Marina Tuhtana.

Nastup učenika Osnovne glazbene škole Ive Tijardovića

Indira Rački- Joskić s autorima slikovnica

Predstavljene i izložene (tiskane) slikovnice:

- 2005.- 1.nagrada
Apolonija Lučić: Pothvat slonice Ružice
Agata Lučić: Kako su slatkiši postali slaniši i kiseliši
- 2006.- 1.nagrada
Agata Lučić: Legenda o dejuonškem muožku
- 2006.- posebna nagrada
Benita Karalić: Pustolovina ptice Žarkice
- 2007.- 1.nagrada
Mihael Petranović: Moj zoološki vrt
Apolonija Lučić: Četiri godišnja doba
- 2008.- posebna nagrada
Mihael Petranović: Delfin u delničkom potoku
Karolina Ćuro: Tajna šume
- 2008.- posebna nagrada
Apolonija Lučić: Čudnovate zgode ovčice Žakline
Agata Lučić: Rasadnik osjećaja
- 2010.- 2.nagrada
Klara Kastner: Sunčica i Plavkica
- 2012.- 1.nagrada
Sarah Butigan: Stvarateljica boja

Ostale izložene slikovnice:

- Leona Despot: Nestašni leptirić
Katja Klepac: Kuštra kora
Katja Klepac: Nestašno maće
Katja Klepac: Čudnovata bara kornjače Žuži
Dora Jakupak: Proljeće
Dora Jakupak: Halo, halo, ovdje Dora!
Nikolina Štimac: To je moj svijet
Nikolina Štimac: Leptirove čizmice
Karolina Ćuro: Domovina
Mateja Mihelčić: Tajnovita kapljica
Luana Štampar: Leptirovo čudno putovanje
Daria Polić: Pustolovni mačić
Lara Gržanić: Kapljica Dragulj rose
Lea Jakovac: Cvjetnjak ljubavi i ljepote
Lea Jakovac: Čarolija prijateljstva
Lea Jakovac: Brokulada
Ema Andlar: Šareni Čuperak
Mihael Petranović: Pčelac Perica
Katarina Petranović: Zvezdica
Ema Salopek: Košutica
Petra Sveticki: Umišljena jela
Petra Sveticki: Put u planinu
Marcela Gašparac: Tajna zelenog dijamanta
Lea Ljubičić: Proljetna zabava
Katarina Petranović: Puž na motoru
Sarah Butigan: Tvornica sreće
Sarah Butigan: Prsten prijateljstva
Delnički zoološki vrt : Repić Lopatarčić (grupni rad)
Zavičajna abeceda (uč. 2.r. OŠ I. G. Kovačića Delnice, šk.g.2013./'14.)

Okrugli stol na temu *Goranski idiomi*

Povodom obilježavanja 140. obljetnice Narodne knjižnice i čitaonice Delnice, u Velikoj vijećnici Grada Delnica je 14. studenoga 2014. godine održan Okrugli stol **Goranski idiomi** u organizaciji Narodne knjižnice i čitaonice Delnice i Matice hrvatske-Ogranka Delnice.

Nazočne je u ime domaćina pozdravila ravnateljica Narodne knjižnice i čitaonice Delnice Indira Rački- Joskić, u ime Matice hrvatske- Ogranka Delnice Nives Marjanović te u ime Grada Delnica predsjednica Gradskog vijeća Nada Glad.

Kako bi okupili što veći broj stručnjaka vezanih uz dijalektologiju, skup smo zamislili kao dio stručnog usavršavanja učitelja i nastavnika hrvatskog jezika i književnosti koji rade na području Gorskoga kotara, a iznimno stručno druženje realizirano je zahvaljujući izlaganjima:

- dr. sc. Marije Malnar Jurišić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Odsjeka za kroatistiku;
- dr. sc. Mirjane Crnić Novosel s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Područnice u Rijeci, Odjela za dijalektologiju;
- dr. sc. Marine Marinković sa Zavoda za lingvistička istraživanja HAZU;
- Majde Burić, prof., OŠ dr. Branimira Markovića, Ravna Gora i
- Mirjane Pleše, nastavnice hrvatskog jezika i knjižničarke, ravnateljice OŠ Rudolfa Strohal, Lokve.

U raspravi je, koja se razvila nakon izlaganja kojima su obrađeni pojedini idiomi Gorskog kotara, spomenuta mogućnost i potreba osnivanja udruge ili tijela koje bi, poput *Čakavskog sabora* u Primorju, čuvalo na goranskom području bogato i raznovrsno jezično nasljeđe.

Uz potrebu daljnjeg održavanja skupova ove vrste zaključeno je kako znatno veću pozornost no do sada valja usmjeriti ka znanstvenom proučavanju goranskih govora, djelomično i stoga što je sve veći broj amaterskih radova koji dovode do banalizacije struke i znanosti uopće.

dr. sc. M. Crnić Novosel, dr. sc. M. Malnar Jurišić, dr. sc. M. Marinković, N. Marjanović, prof., M. Burić, prof., M. Pleše

GORSKOKOTARSKI ŠTOKAVSKI IKAVSKI GOVORI U SVJETLU NOVIJIH ISTRAŽIVANJA

dr. sc. Mirjana Crnić Novosel

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Podružnica u Rijeci, Odjel za dijalektologiju
mcrnic@ihjj.hr

SAŽETAK

U radu Gorskokotarski štokavski ikavski govori u svjetlu novijih istraživanja autorice dr. sc. Mirjane Crnić Novosel štokavski se ikavski govori u Gorskoj kotaru predstavljaju u kontekstu kako dosadašnjih istraživanja tako i onih najnovijih. Odabranim jezičnim činjenicama podastiru se sličnosti i razlike u govorima Liča, Mrkoplja i Sungera te utvrđuje njihova poddijalektna pripadnost. O govorima koji su tema ovoga rada dosad u literaturi nije bilo puno spomena. Oni se nalaze na uskome području Republike Hrvatske, u Gorskoj kotaru, koji je tronarječan. Štokavci ikavci u mjestima Lič, Mrkopalj i Sunger zapadni su štokavci u Gorskoj kotaru. S obzirom na to da je Gorski kotar prvotno bio kajkavsko- čakavski kraj, evidentno je da je riječ o neautohtonim, doseljeničkim govorima koji su se na to područje kasnije doselili pod osmanlijskom invazijom tijekom 16. st. Različita su tumačenja njihova podrijetla, od toga da su doseljeni s područja sjeverne Dalmacije, između Zemunika i donjega Pozrmanja, do toga da im prvotno stanište nije bilo isto. Usporednom analizom ličkoga, mrkopaljskoga i sungerskoga sustava u ovome se radu uspostavilo da nije riječ o potpuno istim govornim tipovima.

U svim je trima govorima zastupljen novoštokavski ikavski sustav, no on u govorima Mrkoplja i Sungera supostoji s paralelnim čakavskim sustavom. Iako su jezične različitosti među navedenim govorima brojne, u ovome se radu predstavljaju tek osnovne jezične činjenice kojima se određuje njihova poddijalektna podijeljenost i dijelom prikazuje njihova međusobna diferencijacija. Analiza je predstavljenih jezičnih značajki dovela do zaključka o poddijalektnoj diferenciranosti štokavskih ikavskih govora u Gorskoj kotaru te razlučila gorskokotarske govore na jedan štokavski novoštokavski ikavski govor u Liču i dva čakavska novoštokavska ikavska govora, u Mrkoplju i Sungeru, u kojima uz štokavski koegzistira i čakavski sustav. Ovdje podastire tek izabrane jezične činjenice dijelom govore o podrijetlu doseljeničkih gorskokotarskih štokavskih ikavskih govora. Govornici svih triju sustava bili su pripadnici novoštokavskoga ikavskog dijalekta i u svojoj nekadašnjoj postojbini iz koje su pred Osmanlijama prebjegli zadržavajući važnu poddijalektnu raznolikost, štakavizam/šćakavizam. Prema tomu konsonantskom kriteriju, ali i ostalim značajkama, lički govor spada u štokavske govore novoštokavskoga ikavskog dijalekta koji se protežu od zapadne Hercegovine preko Dalmacije zapadno od Cetine do Like i Gorskoga kotara. Svojim se štokavskim jezičnim specifičnostima govori Mrkoplja i Sungera pribrajaju šćakavskome poddijalektu novoštokavskoga ikavskog dijalekta, u koji su uključeni i govori u Dalmaciji između Cetine i Neretve te na otocima, u Bosni od Livna i Duvna do gornjega Vrbasa i

srednjega toka Bosne, oko Dervente, u Bosanskoj krajini, u Slavoniji te govor Svetoga Jurja kod Senja. Ovjerene čakavske značajke u tim govorima potvrđene su u susjednim ikavsko-ekavskim čakavskim govorima.

UKRATKO O FRAZELOGIJI GOVORA TRŠĆA

dr. sc. Marija Malnar Jurišić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za kroatistiku
mmalnar@ffzg.hr

SAŽETAK

U radu se analiziraju frazemi prikupljeni terenskim istraživanjem u razdoblju od 2010. do 2013. godine u govoru Tršća koje se nalazi u gradu Čabru, na sjeveru Gorskoga kotara. Govor ovoga mjesta pripada zapadnome tipu gorskokotarske kajkavštine. Iz slobodnoga govora izvornih govornika i ciljanim frazeološkim upitnikom prikupljeno je i diktafonom snimljeno 800-tinjak frazema koji su potom transkribirani i akcentuirani prema hrvatskoj dijalektološkoj tradiciji.

Obrada prikupljenoga korpusa pokazala je kako su u frazeologiji mjesnoga govora Tršćanajbrojniji poredbeni frazemi, pri čemu su se brojnošću primjera izdvojili glagolski, pridjevski i imenički. Isto tako, primijećeno je da se apstraktne sastavnice Bog / bog i vrag javljaju u većem broju frazema, a svakako je zanimljivo da se među češće potvrđenima izdvajaju i somatizmi ret i uaku.

Ovaj rad predstavlja mali doprinos izučavanju frazeološke / leksičke građe jednog od govora Gorskoga kotara. Kako se na temelju skupljene građe može zaključivati ne samo o frazeologiji nego i o karakteristikama govora, transkribirane i akcentuirane potvrde daju uvid u postojeći sustav koji, iako dobro sačuvan, ipak počinje gubiti svoje arhaične crte. Iz toga je razloga vrlo važno nastaviti s bilježenjem i opisivanjem kako ovoga tako i svih govora Gorskoga kotara koji svojom raznolikošću i osebnostu predstavljaju pravo dijalektološko blago.

NOVI PODACI O ISTOČNORANSKIM KAJKAVSKIM GOVORIMA

dr. sc. Marina Marinković

Zavod za lingvistička istraživanja HAZU
mvalencic@hazu.hr

SAŽETAK

Punktovi istočnogoranske kajkavštine popisani su i grupirani u istočnogoranski kajkavski poddijalekt 80-ih godina prošloga stoljeća. Tada je, naime, Josip Lisac u okviru svoje doktorske disertacije¹ goranski dijalekt podijelio na veći, zapadni dio te manji, istočni dio. Istočnome poddijalektu pridružuje punktove oko Lukovdola, Osojnika i Severina na Kupi, dok “sav preostali teren, već od Zaumola i Plemenitaša na zapad, pripada zapadnomu poddijalektu goranskog dijalekta” (Lisac 2006: 11). Radi se, dakle, o govorima sljedećih punktova: Lukovdol, Gorenci, Dolenci, Podvučnik, Rtić, Draga Lukovdolska, Nadvučnik, Vučnik, Severin na Kupi, Močila, Klanac, Damalj, Plešivica, Rim, Liplje, Mali Jadruč, Veliki Jadruč te Osojnik i Smišljak.

Dosada je govore istočnoga Gorskoga kotara istraživalo nekoliko jezikoslovaca. Osim Rudolfa Strohala, među prvima je pjesnik Ivan Goran Kovačić koji je 1945. u pogovoru svoje pjesničke zbirke Ognji i rože ukratko opisao idiom rodnog Lukovdola. Početak intenzivnijeg i ozbiljnijeg istraživanja istočnogoranskih kajkavskih govora seže ipak u šezdesete godine prošloga stoljeća kada Pavle Ivić (Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske) daje sažeti prikaz fonoloških i morfoloških značajki jednoga istočnogoranskog kajkavskog govora – govora Severina na Kupi. Nakon Ivića, istočnogoranske su govore istraživali Vida Barac-Grum te Božida Finka čiji je predmet interesa bio uglavnom govor Lukovdola.

Zaključno, valja prezentirati rezultate zaslužnog istraživača goranske kajkavštine, Josipa Lisca. Premda je predmet njegova interesa zapadni goranski poddijalekt, u mnogim se radovima osvrnuo i na govore istočnoga dijela povezujući uz njih noviji čakavski utjecaj te akcenatsku podudarnost s većinom ostalih, tzv. centralnih kajkavskih govora.

Prema dosadašnjim se istraživanjima istočnogoranskih govora stoga može okvirno izdvojiti nekoliko osobina tih govora koje su višekratno naglašavane u zadnjih 50-ak godina: povezanost istočnogoranskih govora s ozaljskim govorima prigorskoga kajkavskoga dijalekta, noviji čakavski utjecaj (s različitim teorijama o podrijetlu i statusu čakavštine/kajkavštine na području Gorskog kotara), povezanost s ostatkom kajkavštine, posebice u akcentuaciji te, na koncu, sporadični slovenski utjecaji.

Novija istraživanja koja su provedena radi potrebe izrade doktorske disertacije Fonologija i morfologija istočnogoranskih kajkavskih govora (Marinković 2015)

¹ Doktorska disertacija Delnički govor i govor Gornjih Turni u svjetlosti goranskih kajkavskih govora, obranjena je 1986. na Filozofskome fakultetu u Zadru, pretisnuta 2006. u knjizi Tragom zavičaja (Lisac 2006).

potvrdila su stare te donijela mnoge nove spoznaje. Prema fonološkim i morfološkim osobinama danas se istočnogoranski kajkavski govori mogu podijeliti u tri skupine:

- I. Osojnik, Veliki Jadruč, Mali Jadruč, Liplje
- II. Severin na Kupi, Smišljak, Močile, Damalj, Klanac, Plešivica, Rim
- III. Lukovdol, Draga Lukovdolska, Gorenci, Dolenci, Podvučnik, Vučnik, Nadvučnik, Rtić

Velika je novina prva skupina koja se prema akcenatskome kriteriju bitno razlikuje od preostale dvije, ali i od ostalih kajkavskih goranskih i prigorskih govora. Visok stupanj pomaka siline potvrđen u govorima prve skupine (akcenatski likovi poput kōbila, nāpravil, kōpriva, nātekle, dōpeljat, kōtač, mēhur, sirōmak, nā pašo, nā vodo i sl.) potvrđen je i u obližnjim čakavskim govorima Generalskoga Stola, Tounja i Oštarija. Ova otkrića i klasifikacije temeljem su stoga novih daljnjih istraživanja, komparacija i sinteza.

RAVNOGORSKI GORNJOVAROŠKI (KRANJSKI) GOVOR

Majda Burić, prof.

Osnovna škola dr. Branimira Markovića, Ravna Gora
majda.buric9@gmail.com

SAŽETAK

U Općini Ravna Gora supostoji pet mjesnih govora, dok u samom mjestu Ravna Gora supostoje dva mjesna idioma: starovaroški, tzv. kranjski, i novovaroški, tzv. hrvaški govor. U ovom se radu govorilo isključivo o kranjskom govoru i za njega se rabio naziv ravnogorski govor. Ravnogorski je govor jezični sustav kojim se sporazumijevaju mještani sedam naselja Ravne Gore: Vrha, Bajta, Jarka, Štopa, Požganina, Žablje doline i Griča. Valja spomenuti da se ravnogorski govor koristio u nekadašnjoj Španovici, ravnogorskoj koloniji u dolini Pakre u Slavoniji, a danas ga rabe Španovčani diljem Hrvatske i svijeta.

Ravnogorsko je jezično stanje vrlo složeno, ali nedovoljno i nesustavno obrađeno, što je razlog čestih predrasuda i znanstvenih zabluda o pripadnosti ravnogorskoga govora slovenskome jeziku. Tome je uvelike pridonio ravnogorski akademik Nikola Majnarić koji je jedan od začetnika proučavanja ravnogorskoga govora, stoga mu treba odati počast za pionirski poduhvat, ali i preispitati njegovo mišljenje što je bio cilj ovog istraživanja.

Pripadnost ravnogorskog govora kajkavskome narječju hrvatskoga jezika potvrđena je jezičnim razlikovnostima najvišega ranga – alijetetima, te razlikovnostima nižega ranga – alteritetima.

Proučavajući fonološki, fonetski i morfološki sustav ravnogorskoga govora potvrđene su sljedeće jezične značajke najvišega razlikovnoga ranga:

- sekvencija /rj/ kao relikat palatalnoga /r/;
- kajkavske depalatalizacije;
- kajkavski rezulteti primarnoga i sekundarnoga jotovanja;
- primarno povećan broj samoglasničkih fonema s tendencijom prema uvođenju novih zatvorenih jedinica ili diftonga, te uvođenje novih otvorenih jedinica;
- sustavno obezvučenje zvučnoga šumnika na početku riječi;
- zamjenica kej i njezini kompoziti;
- generalno gubljenje morfološke posebnosti vokativa jednine;
- jedan složeni oblik za tvorbu oba futura s mogućnošću izricanja futura prostim oblikom;
- mijenjanje artikulacije (zatvaranje) ili redukcija neakcentiranih vokala i slogova.

Što se jezičnih značajki nižega razlikovnoga ranga tiče (alteriteti), u ravnogorskome su govoru potvrđene sljedeće:

- refleks jata odstupa od prve kajkavske jednadžbe²;
- nekajkavski refleksi stražnjega nazala i slogotvornoga /l/;
- sekvencija /jt/ u infinitivnoj, i sekvencija /jd/ u prezentskoj osnovi kompozita glagola *idti > iti;
- rotacizam u prezentskoj osnovi glagola moč;
- kranje slogovno /l/ koje je ili zadržano bez izmjene, ili zamijenjeno poluvokalom /u/;
- konsonantske skupine /cʔr/, /št/, /šp/, /šk/, /us/, /øs/ (< */vs/);
- redukcija slogotvornoga /r/ unutar tročlane konsonantske skupine;
- množinski oblici u deklinaciji.

Na temelju rečenoga zaključuje se da ravnogorski govor pripada kajkavskome narječju hrvatskoga jezika, a ne slovenskom rovtarskom dijalektu slovenskoga jezika, što tvrdi akademik Nikola Majnarić. Time se, međutim, ne niječe jezični kontakt gorskokotarske kajkavštine i slovenskih dijalekata. Naprotiv, on je prisutan i evidentan u jezičnim značajkama najnižega ranga, tj. arealnim i lokalnim značajkama.

²Budući da položaj vokala unutar naglasne cjeline uvjetuje njegovu drugačiju realizaciju, jat se u ravnogorskome govoru trojako ostvaruje. U dugim se naglašenim slogovima jat ostvaruje kao vrlo zatvoreno /e/, a šva kao zatvoreno /a/. U kratkim naglašenim slogovima jat se ostvaruje kao otvoreno /e/, a šva kao /o/. U slogovima izvan naglaske šva je reducirana, a jat je zamijenjen otvorenim /e/.

ČUVANJE LOKVARSKOG GOVORA

Mirjana Pleše

Osnovna škola Rudolfa Strohala, Lokve

mirjana.plese@gmail.com

SAŽETAK

Imam pravo progovoriti o lokvarskom govoru jer u zajedništvu s istomišljenicima na razini Gorskog kotara nastojimo obdržati živima naše goranske govore, naše materinje jezike.

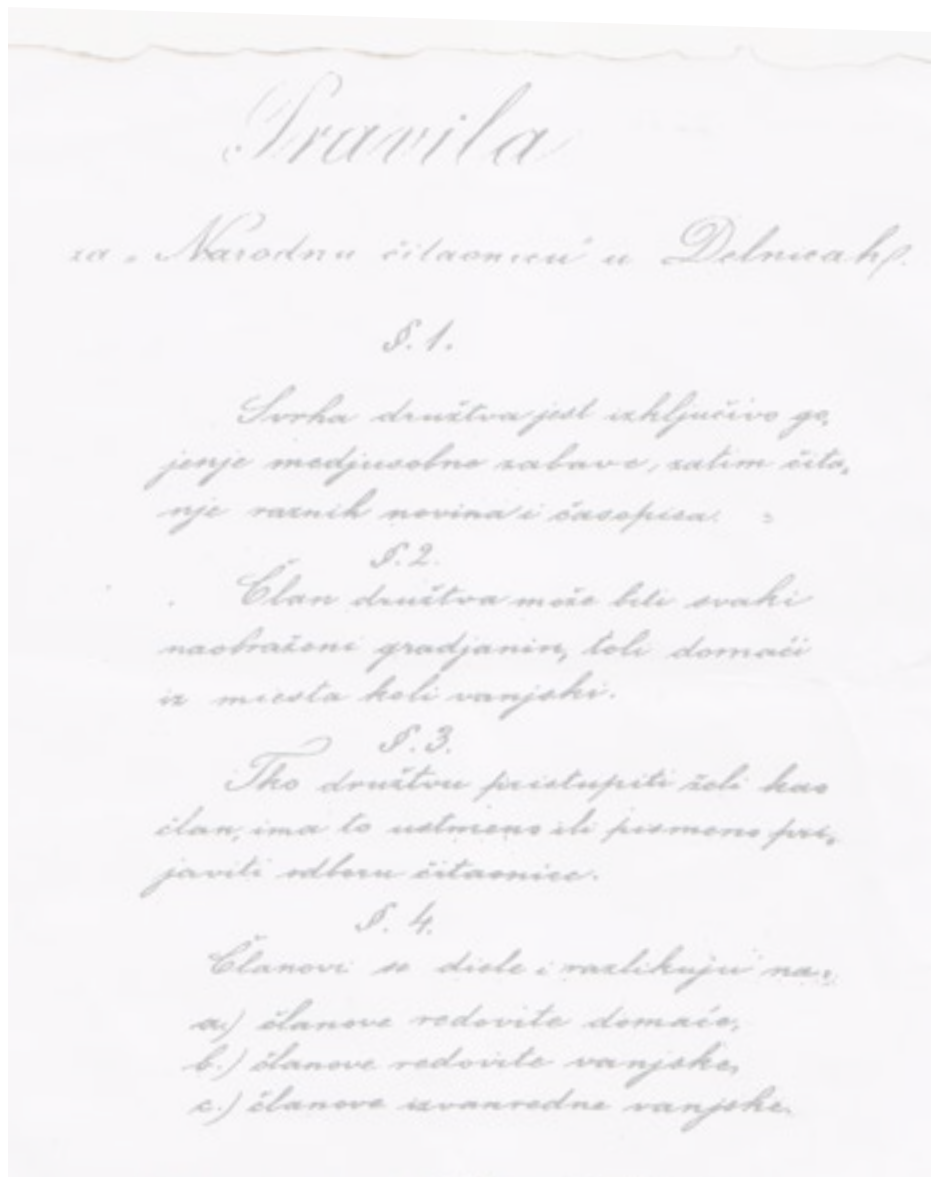
Zahvaljujući manifestaciji Dani Rudolfa Strohala od 2001. pa neprekinuto i sada u Lokve dolaze ugledni poznavatelji života i rada Rudolfa Strohala, a posebno njegovih dijalektoloških istraživanja u kojima zapisuje obilježja njemu dobro poznatih govora. Strohal je jezikoslovac, čovjek koji je poznao lokvarski govor svoga doba, koji je sve zapisao i zahvaljujući čijemu znanju i trudu je lokvarski govor svrstan u visoki rang stručno obrađenih govora. Budući da sam učiteljica hrvatskoga jezika, a za sebe smatram da poznajem dobro govor svojih starih, obveza mi je učiniti napor i od zaborava sačuvati lokvarski govor današnjice. Pišem radnju kojom nastojim usporediti lokvarski govor Strohalova doba s ovim današnjim, koji jedva uspijeva preživjeti u tek rijetkim lokvarskim obiteljima u kojima se članovi njime međusobno sporazumijevaju.

Procvat su Lokve doživjele izgradnjom Lujzinske ceste. U Lokve su se tada doselile brojne obitelji iz Delnica, Fužina i Mrkoplja. Utjecalo je to i na promjenu lokvarskog govora u koji su došli nositelji elemente svog govora. Strohal se sjećao govora Lokvaraca među kojima je proveo godine svog ranog djetinjstva te je uočio da se lokvarski govor promijenio u godinama kada je izbio iz Lokava. O tome u svojoj radnji na 163. str. kaže: „...Ja poznajem ovo narječje od poroda svoga, pa sam opazio, da se je u tih 40 godina što ga ja poznajem, mijenjalo, pače opazio sam, da mlađi naraštaj poradi utjecaja škole i knjige nije više ni posve vješt lokvarskom narječju.“

Nije potrebno isticati sličnost s današnjim prilikama: mlađi naraštaj Lokvaraca zbog utjecaja roditelja, škole i drugih medija nije više vješt u lokvarskom govoru, utvrđujem da je lokvarski govor isključen iz današnjih lokvarskih obitelji, a znamo da će lokvarski govor biti živ dok će biti djece koja govore lokvarski. Stoga u Udruzi „Ljubitelji lokvarskih starina“ u projektu „Lokvarski govor i običaji“ činimo napore te potičemo odrasle i najmlađe Lokvarce i djecu u lokvarskim obiteljima na čuvanje lokvarskog govora: istražujući, zapisujući, upotrebljavajući zavičajnu riječ u svakodnevnom govoru.

Nastojat ćemo sačuvati, oteti zaboravu i prenijeti u budućnost budućima naš lokvarski govor. Naša je lokvarska riječ najtoplija, najintimnija, ona je izvor slika, boja, tonova. Lokvarski nije manje vrijedan jezik, on je fenomen dostojan divljenja. Njegujući svoje goranske materinje govore zbližit ćemo se i bolje razumjeti te razvijati i ljubav prema užem i širem zavičaju.

Želju za domaćim govorom može se i mora zadovoljiti najprije u obiteljskom krugu, u rodnom domu s roditeljima pa onda u školi, na igralištu i ulici, razgovoru s prijateljima i poznanicima.

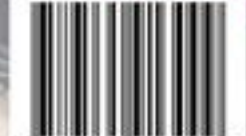

Izvori:

1. Delnice 1481-1981. Rijeka : Mjesna zajednica Delnice i Centar za historiju radničkog pokreta i NOR Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, 1981.
2. Dokumentacija iz arhiva Narodne knjižnice i čitaonice Delnice

ISBN 978-951-55130-0

9 789535 913009 >